

**ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК
ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ
ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ В УКРАЇНІ**

Існуюча тенденція зростання кількості суспільно небезпечних діянь, вчинених неповнолітніми особами, потребує пошуку особливих прийомів, засобів та заходів впливу на них з метою попередження їх подальшої девіантної поведінки. Враховуючи наведене, а також особливості розвитку, соціально-психологічні риси неповнолітніх осіб, маючи за мету індивідуалізацію їх відповідальності, а також обрання до них дійсно ефективних заходів, що сприятимуть виправленню та перевихованню неповнолітніх чинне кримінальне законодавство передбачає можливість застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру. Перелік примусових заходів виховного характеру, які можуть бути застосовані до неповнолітніх, визначається ч. 2 ст. 105 КК України. Зазначене відповідає і Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, схваленої Указом Президента України від 24 травня 2011 р. № 597/2011, метою якої є побудова в Україні повноцінної системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, спроможної забезпечити законність, обґрунтованість та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом, пов'язаного з її перевихованням та подальшою соціальною підтримкою.

У зв'язку з цим вельми актуальним уявляється аналіз процесуального порядку застосування примусових заходів виховного характеру, що є доволі складним та таким, що є можливим у трьох формах:

- звільнення неповнолітніх від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 105 КК України);
- звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97 КК України);
- застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинили суспільно небезпечні діяння, що підпадають під ознаки діянь, передбачених Особливою частиною КК України (ч. 2 ст. 97 КК України).

У кожному з зазначених випадків процесуальний порядок застосування примусових заходів виховного характеру має свої особливості.

Так, згідно ст. 105 КК України звільнення неповнолітнього від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру є можливим щодо неповнолітнього, який вчинив злочин невеликої або

середньої тяжкості, якщо буде визнано, що внаслідок щирої розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання. При цьому, якщо, за наявності підстав, передбачених ст. 105 КК України, під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього без застосування кримінального покарання, він складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду. Звільнення неповнолітнього від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру є можливим також і за ініціативою суду, який під час судового розгляду справи щодо неповнолітнього, яка надійшла з обвинувальним актом, за наявності підстав, передбачених ст. 105 КК України, дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього без застосування кримінального покарання. Під час звільнення неповнолітнього від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру суд виносить обвинувальний вирок зі звільнення неповнолітнього від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру про що має бути зазначено у резолютивній частині вироку.

Застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру із звільненням від кримінальної відповідальності є однією з передбачених кримінальним законодавством форм звільнення від кримінальної відповідальності, можливість застосування якої передбачена у разі вчинення неповнолітнім вперше злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості, якщо його виправлення можливе без застосування покарання (ст. 97 КК України). Звільнення від кримінальної відповідальності з застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру може бути ініційоване прокурором під час досудового розслідування. При цьому, згідно ч. 2 ст. 286 КПК України, прокурор складає клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та без проведення досудового розслідування у повному обсязі надсилає його до суду. Крім того, звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру можливе і в ході судового розгляду справи про кримінальне правопорушення неповнолітнього, яка надійшла з обвинувальним актом. У разі, якщо суд дійде висновку про можливість звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності з застосуванням до нього примусових заходів виховного характеру, він в порядку, передбаченому Главою 29 КПК України постановляє відповідну ухвалу.

Щодо неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечні діяння у віці від одинадцяти років до досягнення віку, з якого можливе притягнення до кримінальної відповідальності, застосування примусових заходів виховного характеру є єдиним за передбачених кримінальним законом заходів примусу. Судовий розгляд таких справ здійснюється в порядку,

передбаченому ст. 500 КПК України, та, за відсутності підстав до закриття провадження, завершується постановленням судового рішення у формі ухвали про застосування примусових заходів виховного характеру або про відмову в їх застосуванні.

На відміну від перших двох з розглянутих форм застосування примусових заходів виховного характеру, остання не вимагає отримання згоди неповнолітнього та його законного представника на їх застосування.

У разі надходження до суду угоди про визнання винуватості або про примирення з узгодженим між сторонами звільненням неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого від кримінальної відповідальності відповідно до ст. 97 КК чи від покарання згідно зі ст. 105 КК із застосуванням в обох випадках примусових заходів виховного характеру суд, керуючись п. 1 ч. 7 ст. 474 КПК, має відмовити у затвердженні угоди, оскільки вирішення питання про звільнення як від кримінальної відповідальності, так і від покарання, відповідно до змісту статей 471, 472 КПК, не може бути предметом домовленостей (угоди) сторін, крім випадку звільнення від відбування покарання з випробуванням.

КІЩЕН Н. В.

Чернівецький факультет
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, кандидат юридичних наук

НЕПОВНОТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ЗМІНИ ТА СКАСУВАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ У АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ

Неповнота судового розгляду (ст. 410 КПК) може тягнути за собою як зміну, так і скасування судового рішення суду першої інстанції у апеляційному порядку.

Слід зазначити, що коло випадків, що свідчать про неповноту судового розгляду у ст. 410 КПК 2012 р., зменшено порівняно із КПК 1960 р. Так, у ст. 368 КПК 1960 р. указувалися ще такі випадки: коли не були допитані певні особи, не були витребувані і досліджені документи, речові та інші докази для підтвердження чи спростування обставин, які мають істотне значення для правильного вирішення справи; коли не були досліджені обставини, зазначені в ухвалі суду, який повернув справу на додаткове розслідування або на новий судовий розгляд, за винятком випадків, коли дослідити їх було неможливо; коли не були з'ясовані з достатньою повнотою дані про особу засудженого чи виправданого. Як видно, КПК 2012 р. визнає неповним судовий розгляд у разі, якщо